

USPOREDBA DETERMINANTI UKUPNE DINAMIKE STANOVNIŠTVA UNSKO-SANSKOG I KANTONA SARAJEVO U PERIODU OD 2008-2017. GODINE

Amil Mehić, Master, student doktorskog studija Odsjeka za geografiju Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, Bosna i Hercegovina
amilmehic@hotmail.com

Samira Gabeljić, Master student doktorskog studija Université Rennes 2, UFR Sciences Sociales, Unité de recherche ESO-Rennes Place du recteur Henri Le Moal, Rennes, France
sam.gabeljic@gmail.com

Kada se vrši analiza demografskog razvoja u Bosni i Hercegovini u poslijeratnom periodu, neophodno je imati u vidu određene nepovoljne karakteristike kretanja i strukture stanovništva ispoljene u ratnim okolnostima, kao i posljedicama ratnih zbivanja.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, u posljednjih deset godina čak osam od deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine bilježi smanjenje ukupnog broja stanovnika. Samo u Posavskom i Zapadnohercegovačkom kantonu u istom periodu zabilježeno je povećanje ukupnog broja stanovnika. Kanton Sarajevo je izgubio je oko 0,6 % stanovništva ili oko 2700 stanovnika u zadnjih deset godina. Unsko-sanski kanton u istom periodu bilježi smanjenje ukupnog stanovništva za 6,1%.

Postranzijska etapa u razvoju stanovništva otpočela je u atipičnim socio-ekonomskim okolnostima, za razliku od zapadnoevropskih zemlja, pa se otuda javljaju određene kontroverze u vezi s karakterom recentne demografske tranzicije u Bosni i Hercegovini, ali i u nekim drugim zemljama. U uvjetima visokih troškova života u Bosni i Hercegovini, hipernezaposlenosti, siromaštva i socijalne isključenosti, posebno osoba u dvadesetim i tridesetim godinama, proširenje porodice bi u mnogim slučajevima pogoršalo njihov ionako nezavidan materijalni položaj. Emigracijom se gubi ljudski kapital čime biva ugrožena perspektiva ne samo demografskog nego i, općenito, društvenog razvoja Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: *Tranzicija stanovništva, Bosna i Hercegovina, dinamika stanovništva, prirodni priraštaj, migracije, Unsko-sanski kanton, Kanton Sarajevo*

COMPARISON OF DETERMINANTS OF TOTAL DYNAMICS OF POPULATION OF UNSKO-SANSKI AND CANTON SARAJEVO IN THE PERIOD BETWEEN 2008-2017

Amil Mehić, Master of geographical sciences, PhD student at Faculty of Science, Department of Geography- Natural and Mathematical Sciences in Education - Geography in Education, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
amilmehic@hotmail.com

Samira Gabeljić, Master of geographical sciences, PhD student Université Rennes 2, UFR Sciences Sociales, Unité de recherche ESO-Rennes Place du recteur Henri Le Moal, Rennes, France
sam.gabeljic@gmail.com

When analyzing the demographic development in Bosnia and Herzegovina in the post-war period, it is necessary to bear in mind certain unfavorable characteristics of the

population's movements and structure, expressed in the war circumstances, as well as the consequences of the war.

According to the Federal Bureau of Statistics, in the last ten years, eight out of ten cantons in the Federation of Bosnia and Herzegovina recorded a decrease in the total population. In the same period, only the Posavski and Zapadnohercegovački Canton recorded an increase in the total number of inhabitants. The Sarajevo Canton has lost about 0.6% of the population or about 2700 settlers in the last ten years. In the same period, the Unsko-sanski Canton recorded a decrease of 6.1% in the total population.

The post-transition stage in the development of the population began in atypical socio-economic circumstances, unlike Western European countries, hence there are certain controversies about the character of recent demographic transition in Bosnia and Herzegovina, but also in some other countries. In conditions of high cost of living in Bosnia and Herzegovina, hyper-unemployment, poverty and social exclusion, especially persons in their 20s, the expansion of the family would in many cases exacerbate their already bad material position. Emigration results in losses of human capital, thereby endangering the prospects of not only demographic but also, in general, the social development of Bosnia and Herzegovina.

Key words: *Population transition, Bosnia and Herzegovina, population dynamics, natural increase, migration, Unsko-sanski Canton, Canton Sarajevo*

UVOD

INTRODUCTION

Analiza razvoja stanovništva često podrazumijeva istraživanje mogućih promjena ukupnog stanovništva i promjena u učešću njegovih pojedinih sastavnica. U sagledavanju demografskog razvoja u Bosni i Hercegovini u poslijeratnom periodu, neophodno je, imati u vidu određene nepovoljne karakteristike kretanja i strukture stanovništva ispoljene u ratnim okolnostima, kao i posljedicama ratnih zbivanja.

U toku rata i ratnih razaranja u periodu od 1992. do 1995. godine znatan broj stanovnika je nastradao: 250.000 osoba je poginulo, a oko 20.000 je evidentirano kao nestalo. Preko 2 miliona osoba pokrenulo se iz svojih domova, odnosno 55% predratnog domicilnog stanovništva Bosne i Hercegovine. Od tog broja oko 1,2 miliona osoba potražilo je izbjegličku zaštitu u preko 100 zemalja širom svijeta, dok je oko milion ljudi interno raseljeno unutar Bosne i Hercegovine.

Takve okolnosti uslovile su da glavna obilježja savremene demografske slike Bosne i Hercegovine postanu vidljiva u smanjenju ukupne stope prirodnog prirasta, intenzivnom starenju stanovništva, stalnim iseljavanjima populacije u optimalnoj radnoj i reproduktivnoj dobi, rastu stope mortaliteta zbog rastućeg udjela starih osoba te depopulaciji. Sudeći prema vitalno-statističkim parametrima, radi se posttranzicijskoj etapi u razvoju stanovništva u koju je Bosna i Hercegovina isforsirano ušla spletom ratnih okolnosti i loše poratne ekonomske situacije (Zolić H., Emirhafizović M., 2017). Nepostojanje odgovarajućih socio-ekonomskih pretpostavki za takav reprodukcijski režim, kakav je bio slučaj u razvijenim evropskim zemljama, navodi na konstataciju da je prije riječ o svojevrsnoj *kvazipost-tranziciji* (Wertheimer-Baletić 2005). U kojoj mjeri je postranzicijska faza evoluirala i da li je u istom intenzitetu zahvatila sve kantone u Federaciji Bosne i Hercegovine?

Prema preliminarnim rezultatima popisa stanovništva provedenog 2013. godine na području Unsko-sanskog kantona živi 299.343 stanovnika, odnosno 12,62% stanovništva entiteta F BiH ili 7,8% ukupnog stanovništva Bosne i Hercegovine. U periodu od 1991. do 2011. godine broj stanovnika na području USK se smanjio za 87.793 ili 23,37% čime je USK brojem stanovnika četvrti kanton po veličini u entitetu F BiH. Smanjenje broja stanovnika zabilježeno je u svim općinama USK-a, a pojedine općine, poput Bosanske Krupe i Bosanskog Petrovca, danas imaju dvostruko manje stanovnika u odnosu na broj stanovnika evidentiran Popisom stanovništva iz 1991. godine.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, u posljednjih deset godina čak osam od deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine bilježi smanjenje ukupnog broja stanovnika. Samo u Posavskom i Zapadnohercegovačkom kantonu u istom periodu zabilježeno je povećanje ukupnog broja stanovnika. Kanton Sarajevo je izgubio je oko 0,6 % stanovništva ili oko 2700 stanovnika u zadnjih deset godina. Unsko-sanski kanton u istom periodu bilježi smanjenje ukupnog stanovništva od 6,1%. Podrazumijevajući sastavnice ukupnog kretanja stanovništva pojedini kantoni u entitetu F BiH imaju sasvim različito učešće njenih pojedinih determinanti.

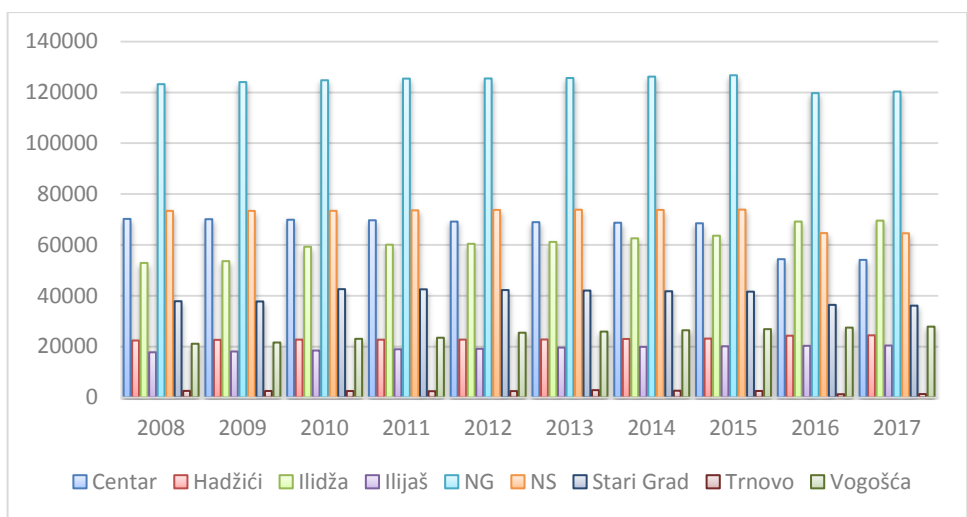
Postavljajući hipotezu o različitom učešću pojedinih sastavnica ukupnog kretanja stanovništva, ovo istraživanje nameće pokušaj objašnjavanja takvih razlika na primjeru općina Kantona Sarajevo i Unsko-sanskog kantona za koje se pretpostavlja postojanje navedenih razlika. Osim toga, zadatak istraživanja je klasifikacija 17 općina dva kantona u zasebne podgrupe koje krase određen tip učešća pojedinih determinanti ukupnog kretanja stanovništva.

U strategiji razvoja Unsko-sanskog kantona 2014-2020. godine navedeno je da se od 1991. do 2013. godine s područja USK iselilo 56.642 stanovnika što je 13,48% ukupno iseljenog stanovništva s područja entiteta F BiH u navedenom periodu. S druge strane, u kantonu Sarajevo u periodu od 2003-2012. godine, zabilježena je stopa rasta stanovništva od 1%, pri čemu su pozitivne stope rasta na području Kantona Sarajevo ostvarene u svim općinama, osim u općini Novo Sarajevo gdje je došlo do smanjenja broja stanovnika.

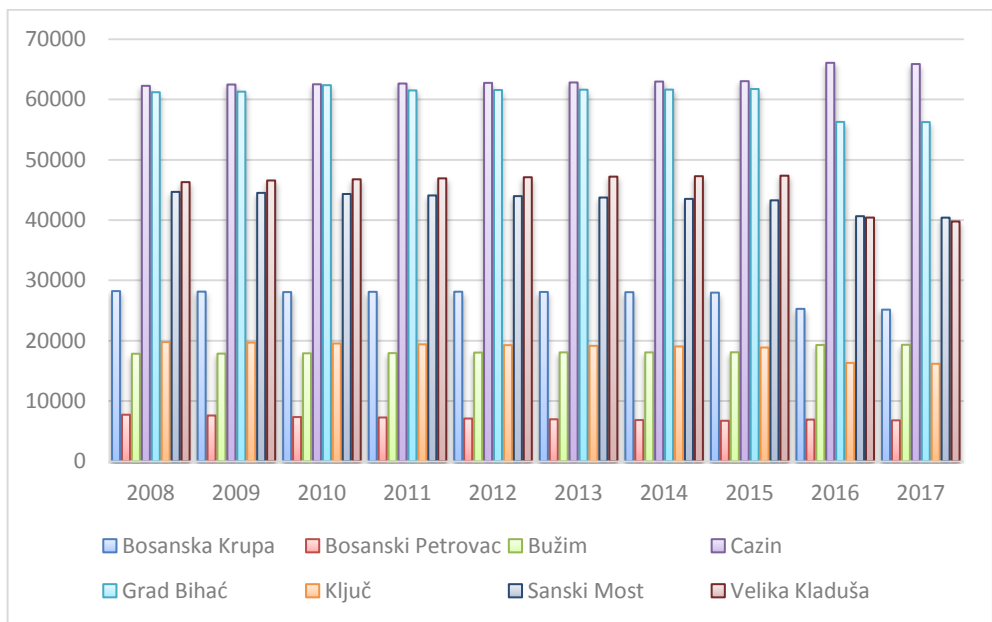
Osnovu izvora podataka u ovom istraživanju čine podaci Popisa stanovništva i domaćinstava iz 2013. godine te podaci vitalne statistike koja se na području entiteta F BiH uredno bilježi od 2006. godine kroz sistematične izvještaje u vidu Statističkih godišnjaka, Biltena i Saopćenja. Osnovu metodologije istraživanja čini demografska statistička metodologija i proračuni stopa ukupne promjene broja stanovnika, stope prirodnog priraštaja i samim time ukupne stope nataliteta, stope mortaliteta i migraciona kretanja. Za adekvatan prikaz dobivenih podataka korišten je Geografski informacioni sistem.

Ukupno kretanje stanovništva Unsko-sanskog i kantona Sarajevo od 2008-2017. godine Total population trends of Unsko-sanski and Sarajevo Cantons from 2008-2017

Opća je ocjena slične promjenjivosti ukupnog broja stanovnika dvaju posmatranih kantona u zadnjem desetogodišnjem periodu i to u iznosu koji se za oba kantona kreće između 2 i 3 % varijabiliteta. Konkretnije, takav iznos promjenjivosti negativnog je kara-aktera kada je u pitanju stopa ukupne promjene broja stanovnika jer su oba kantona u istom periodu okarakterisana odlikama ukupne depopulacije. Čak 11 od ukupno 17 općina bilježi smanjenje ukupnog broja stanovnika u zadnjem desetogodišnjem periodu.

Sl. 1. Ukupno kretanje broja stanovnika za općine Kantona Sarajevo od 2008-2017. god.
Fig. 1. Total population trends for Canton Sarajevo from 2008-2017

Sl. 2. Ukupno kretanje broja stanovnika za općine Unsko-sanskog kantona od 2008-2017. godine
Fig. 2. Total population trends for Unsko-sanski canton's municipalities from 2008-2017

Najveći intenzitet smanjenja ukupnog broja stanovnika imaju općine: Trnovo (48,3%) i Centar (23%) iz Kantona Sarajevo te općine: Ključ (18,15%), Velika Kladuša (12,8%) i Bosanski Petrovac (12%). Povećanje ukupnog broja stanovnika bilježe sarajevske prigradske općine: Vogošća (31,4%), Hadžići (9%), Ilijaš (14,9%) i Ilidža (31,8%). Najveći postotak ukupnog povećanja broja stanovnika i to u iznosu od oko 1/3 bilježe Vogošća i Ilidža koje spadaju u red najpovoljnijih općina u Federaciji Bosne i Hercegovine kada je u pitanju dinamika kretanja broja stanovnika.

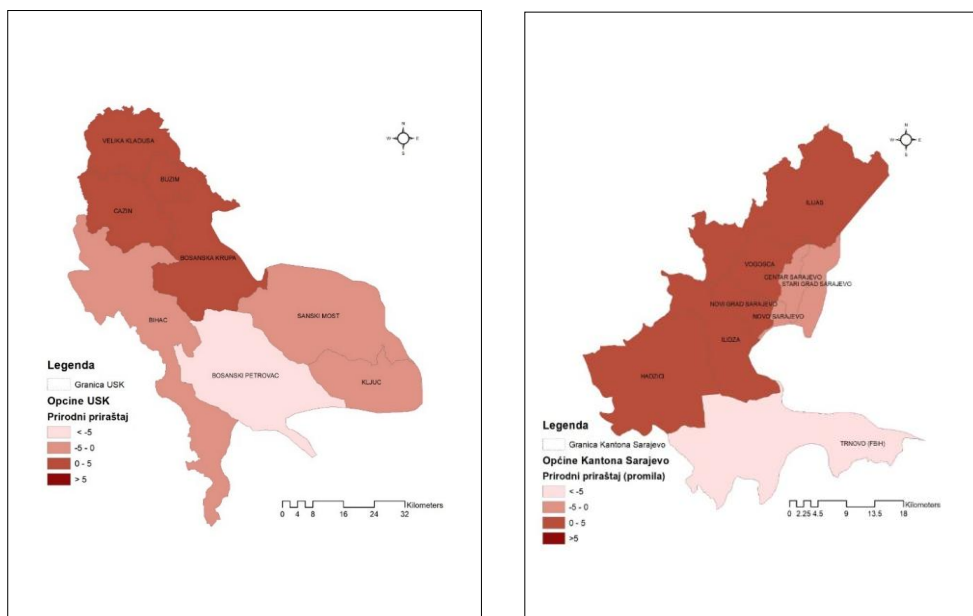
Populacijski porast ukupnog stanovništva općina Vogošća, Ilidža, Ilijaš, Hadžići, Bužim i Cazin za zadnji desetogodišnji period vidljiv je i u analizi indeksa porasta stanovništva. Vrijednost ovog indeksa iznad 100, prema M. Friganoviću 1990, ukazuje na porast ukupnog broja stanovnika. Sve navedene općine imaju indeks porasta stanovništva iznad vrijednosti 100 a najviše vrijednosti odlikuju općinu Vogošća (103,1) i općinu Ilidža (103,2). (Sl.1 i 2).

PRIRODNA I MEHANIČKA KOMPONENATA KRETANJA STANOVNIŠTVA UNSKO-SANSKOG I KANTONA SARAJEVO OD 2008-2017. GODINE NATURAL AND MECHANICAL COMPONENTS OF MOVEMENT OF POPULATION OF UNSKO-SANSKI AND CANTON SARAJEVO FROM 2008-2017

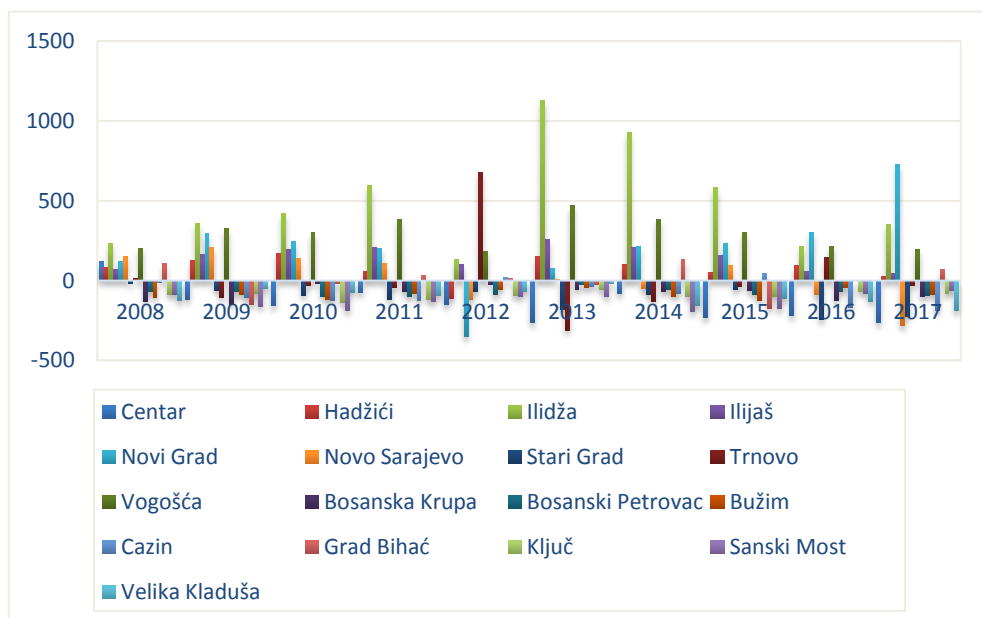
Prirodno kretanje stanovništva u vezi je sa biološkim, prirodnim faktorima i procesima osnovnog toka razvoja stanovništva (Friganović, M. 1990). Stoga su njegove determinante svrstane u dvije skupine a ona koja će uzeti učešće u ovoj kratkoj analizi odnosi se na natalitet, mortalitet i prirodni priraštaj. Analizom Unsko-sanskog i Kantona Sarajevo, ustanovljeno je da se radi o kantonima i općinama sa veoma niskom razinom nataliteta ali i mortaliteta uz izuzetak Bosanskog Petrovca (18,2‰), Cazina (11,8‰), Centra (11,7‰) i Novog Grada (11,1‰) koje odlikuju srednje ili umjerene stope mortaliteta. Kao posljedica niskih stopa nataliteta i niskih do umjerenih stopa mortaliteta, u 9 od 17 općina je zabilježena negativna stopa prirodnog priraštaja koja podrazumijeva veći broj umrlih nego rođenih za iste općine u periodu od 2008-2017. godine.

Negativan prirodni priraštaj odlikuje 4 općine Unsko-sanskog kantona i potvrđuje vrlo negativne populacijske prilike u istom području odnosno konstataciju da je stopa rasta stanovništva u tim općinama prevashodno funkcija visoke vrijednosti mortaliteta odnosno većeg broja umiranja nego rađanja. To su općine: Bosanski Petrovac, Ključ, Sanski Most i grad Bihać u kojima je već odavno prisutna demografska odnosno populacijska regresija ili implozija sa vrlo niskim stopama nataliteta, većom stopom mortaliteta i vrijednostima negativne prirodne promjene. Pozitivan prirodni priraštaj u zadnjem desetogodišnjem periodu odlikuje 4 općine u Unsko-sanskom kantonu, koji se istina tretira niskim stopama (za svaku od njih, stopa prirodnog priraštaja kreće se u intervalu od 0-5‰), pri čemu je najviša u općini Bužim koja tradicionalno predstavlja područje znatnog uticaja mlade populacije odnosno povoljnije dobne strukture stanovništva. To su općine: Bužim (4,9‰), Cazin (1,5‰), Velika Kladuša (3,2‰) i Bosanska Krupa (0,2‰).

Negativan prirodni priraštaj karakteriše 4 sarajevske općine u kojima se, uz izuzetak Trnova (-12,5‰) koji je ušao u fazu ozbiljne populacijske regresije, stope prirodnog priraštaja također kreću u intervalu od 0 do -5‰, a to su: Stari Grad (-2‰), Centar (-1,9‰) i Novo Sarajevo (-0,4‰).

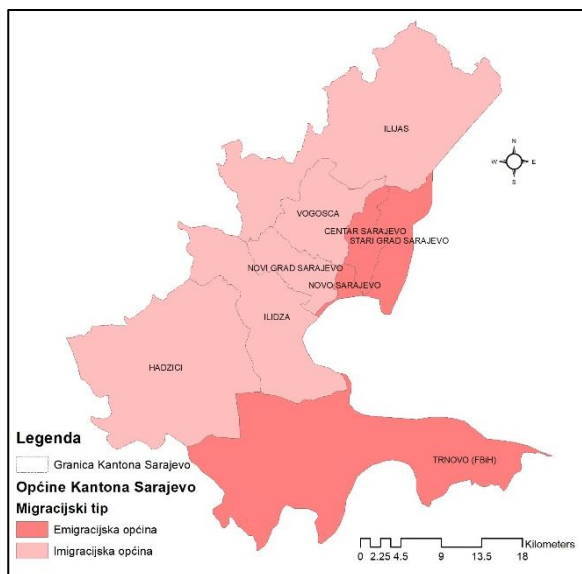
Sl. 3. i 4. Prirodni priraštaj USK-a i KS-a po općinama za period 2008-2017.
 Fig. 3 and 4. Natural increase of USK and KS by municipalities for the period 2008-2017

Sl. 5. Migracioni saldo za općine Unsko-sanskog i kantona Sarajevo u periodu od 2008-2017. godine
 Fig. 5. Migration balance for municipalities of Una-Sana and Canton Sarajevo in the period 2008-2017

U tom smislu moguće je konstatovati prisutan trend opadanja stopa rađanja stanovništva u urbanim općinama kantona Sarajevo čije se stanovništvo u znatnoj mjeri pomjera prema manje urbaniziranim općinama ili ga krasi proces starenja odnosno pogoršanja njegove dobne strukture stanovništva. Perama tome, znatne su prostorne razlike u osnovnom toku prirodne dinamike pojedinih sarajevskih općina. Nasuprot navedenim općinama, koje krasi negativna prirodna dinamika, prostorna neuravnoteženost prirodne dinamike pospješena je pozitivnim vrijednostima prirodnog kretanja u prigradskim sarajevskim općinama: Ilidža (3,1%), Vogošća (4 %), Hadžići (2,5%), Ilijaš (4,3%). Ovakvo stanje podjednako je uvjetovano umjerenim vrijednostima stopa rađanja koje su veće od 10‰ i prilivom mlađeg, obrazovnijeg stanovništva u fertilnoj dobi iz drugih općina sarajevskog i ostalih kantona.

Analiza prostorne pokretljivi-vosti odnosno prostorne mobilnosti stanovništva u Unsko-sanskom i Kantonu Sarajevo potvrđuje vrlo oprečne populacijske prilike kada je u pitanju mehanička komponenta stanovništva. Naime, uz izuzetak Grada Bihaća koji je u nekoliko

Sl. 6. Migracijski tip općina u KS

Fig. 6. Migratory type of municipality in KS

naravno ako se radi o ekonomskom tipu migracija. Unutar ovog dobrog raspona, prevladavaju osobe u dvadesetim godinama, a to je upravo populacija s najvećim *biološkim i idejnim* potencijalom.

Imajući u vidu negativne demografske učinke selektivnosti migranata prema dobi, koji imaju ne samo trenutni, nego i dugoročni karakter, ukupna depopulacija bila je neminovna za 6 od ukupno 8 općina Unsko-sanskog kantona u zadnjih 10 godina a projekcije uglavnom potvrđuju nastavak ovakvog procesa u budućnosti. Nasuprot vrlo negativnih emigracijskih procesa u općinama Unsko-sanskog kantona, sarajevsko područje odlikuje se pozitivnim vrijednostima kada su migracije stanovništva u pitanju, gdje većina statistika indicira proces doseljavanja stanovništva u ovaj kanton. Naime, urbanizirane sarajevske općine odlikuje

navrata u zadnjem desetogodišnjem periodu zabilježio pozitivan migracioni saldo (ukupno 4 od 10 zadnjih godina), sve ostale općine Unsko-sanskog kantona odlikuje negativan migracioni saldo koji podrazumijeva izrazit odlazak stanovništva iz Unsko-sanskog kantona i to najčešće prema zemljama Evropske Unije. Sedam krajiških općina u cjelokupnom analiziranom periodu napustilo je više osoba nego što se u isto područje uselilo iz drugih općina i kantona. To zapravo povlači korijene još od ratnih vremena jer je negativan migracijski saldo (veći broj iseljenih od broja useljenih osoba) već dugo na snazi u ovom Kantonu. Većina analiza Federalnog zavoda za statistiku pokazuje da su među migrantima najviše zastupljene dobne grupe od punoljetstva do sredovječne dobi,

negativan migracioni saldo odnosno proces emigracije i to u dva smjera: prema perifernim sarajevskim općinama ili prema razvijenim zemljama zapadne Evrope. Ne treba zaboraviti da se radi o nodalno gravitacijskom centru, koje privlači stanovništvo iz okolnih i drugih manjih mjesta u Bosni i Hercegovini (Žunić L., 2008). Zaposleno stanovništvo, studenti i dr. koji primarno nisu sa područja grada ulaze u skupinu privremenih. Nepovoljna topografska pozicija, pomjeranje industrijskih i drugih privrednih tokova izvan urbane jezgre samo su neki od razloga preseljenja znatnog broja stanovnika prema općinama Ilidži, Vogošći, Hadžićima ili Ilijašu, pa su ove općine i pored odlika pozitivnog prirodnog priraštaja, među rijetkim općinama koje su, ne samo u kantonu Sarajevo nego i u cijeloj Federaciji Bosne i Hercegovine, postigle viši nivo društveno-ekonomskog ali i demografskog razvoja.

DISKUSIJA I ZAKLJUČAK DISCUSSION AND CONCLUSION

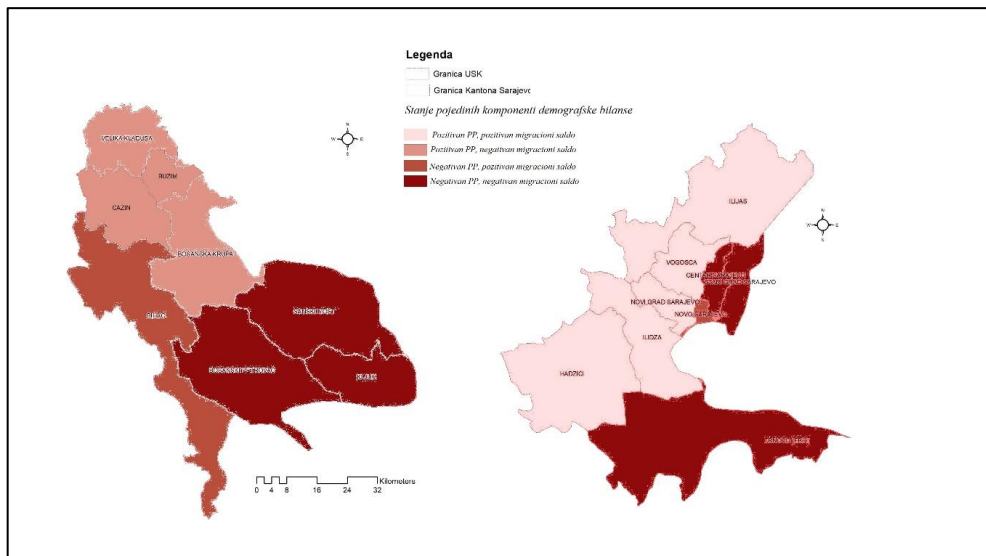
Postranzicijska etapa u razvoju stanovništva otpočela je u atipičnim socio-ekonomskim okolnostima, za razliku od zapadnoevropskih zemlja, pa se otuda javljaju određene kontroverze u vezi s karakterom recentne demografske tranzicije u Bosni i Hercegovini, ali i u nekim drugim zemljama (v. npr. Wertheimer-Baletić 2005). U uvjetima visokih troškova života u Bosni i Hercegovini, hipernezaposlenosti, siromaštva i socijalne isključenosti, posebno osoba u dvadesetim i tridesetim godinama, proširenje porodice bi u mnogim slučajevima pogoršalo njihov ionako nezavidan materijalni položaj. Problem nezaposlenosti, koji je među mladima poprimio epidemiološke razmjere, osim što utječe na odluku o sklapanju braka i rađanju, snažan je repulzivni faktor koji će i u narednom periodu poticati iseljavanje iz države. Emigracijom se tako gubi ljudski kapital čime biva ugrožena perspektiva ne samo demografskog nego i, općenito, društvenog razvoja Bosne i Hercegovine.

Snižene norme rađanja tokom demografske tranzicije nakon izvjesnog perioda prouzročile su smanjen priliv ženskog stanovništva u fertilni kontingent. Drugim riječima, konstantno je opadala stopa reprodukcije jer se u svakoj narednoj generaciji rađao manji broj ženske djece. Padom vrijednosti neto stope reprodukcije ispod 1, više nije bilo osigurano nadomještanje *majki* jednakim brojem *kćerki*.

Ako se 17 navedenih općina Kantona Sarajevo i Unsko-sanskog kantona razvrsta prema predznaku promjene ukupnog broja stanovnika (porastu i smanjenju, koji su se dogodili u tom razdoblju), biće moguće razlikovati 4 skupine. Prvu grupu čine općine koje se odlikuju pozitivnim prirodnim priraštajem i pozitivnim migracionim saldom (Hadžići, Ilidža, Ilijaš, Novi Grad, Vogošća). U drugoj grupi su općine koje se odlikuju pozitivnim prirodnim priraštajem ali negativnim migracionim saldom. (Bosanska Krupa, Bužim, Cazin, Velika Kladaša). Treću grupu čine dvije općine koje imaju negativan prirodni priraštaj ali pozitivan migracioni saldo. To su Novo Sarajevo i Grad Bihać. Četvrta grupa odlikuje se negativnim prirodnim priraštajem i negativnim migracionim saldom. U ovu grupu spadaju općine: Bosanski Petrovac, Ključ, Sanski Most, Stari Grad, Trnovo, Centar (Sl. 7, i Tabela 1).

Iz prethodnih razmatranja proizlazi da strukturu demografskog bilansa kod pojedinih općina navedenih kantona obilježava pozitivna prirodna promjena, tj. prirodni priraštaj stanovništva i pozitivni migracioni saldo, a istovremeno strukturu demografskog bilansa u pojedinim općinama (napose u podrazdoblju 2008. – 2017. godine) obilježava prirodno smanjenje stanovništva, prirodna depopulacija i negativni migracioni saldo (migracijska depopulacija). Rezultantu takve diferencijalne strukture demografske bilance i njezinih

sastavnica za neke od navedenih općina obilježava porast ukupnog broja stanovnika, dok rezultantu demografske bilance i njenih sastavnica u većem dijelu općina USK i KS obilježava smanjenje ukupnog broja stanovnika.

Slika br. 7. Klasifikacija općina USK i KS-a prema stanju pojedinih komponenti demografske bilance
Fig. 7. Classification of municipalities of USK and KS according to the state of individual components of demographic balance

Sumarna značajka koja određuje razliku demografske perspektive između općina Unsko-sanskog kantona i Kantona Sarajevo sastoji se u činjenici da prve imaju u uvjetima visokog nivoa ekonomskog razvoja, prirodni prirast stanovništva i uz to visok pozitivan migracijski saldo, a druge, u uvjetima znatno niže razine ekonomske razvijenosti, imaju u sadašnjim ekonomskim prilikama upravo suprotne bitne demografske karakteristike – prirodno smanjenje stanovništva s tendencijom pogoršanja i negativni migracijski saldo s tendencijom povećanja. Pojedine općine, kao što smo već naveli u tekstu, postaju vrlo privlačne za život (kao što je slučaj sa pojedinim sarajevskim općinama), dok pojedine općine karakteriše rapidni gubitak populacije, pogotovo omladine (kao što je slučaj sa mnogim općinama USK).

Varijacije u ukupnom broju stanovnika tokom vremena proizlaze iz konstelacije sastavnica populacijske dinamike (natalitet, mortalitet i migracije) koje su određene složenim spletom brojnih faktora. Restriktivni natalitet, koji je podložan daljem padu, uz istodoban rast stope mortaliteta, rezultirao je neizbježnom inverzijom – većem broju umrlih od broja živorođenih. Time je negativna prirodna promjena prvi put u Bosni i Hercegovini zabilježena 2007. godine, odnosno od tada je, s izuzetkom nulte vrijednosti 2008. godine, smrtnost postala dominantna komponenta prirodnog kretanja stanovništva. Negativni predznak prirodne promjene od 2009. godine postaje ustaljen, s tendencijom daljeg porasta njegove vrijednosti. Od 2013. do 2016. godine samo je po osnovi negativne razlike između broja živorođenih i broja umrlih izgubljeno više od 23 000 stanovnika.

Tabela 1. Klasifikacija općina USK i KS-a prema stanju pojedinih komponenti demografske bilanse
Table 1. Classification of municipalities of USK and KS according to the state of individual components of demographic balance

POZITIVAN PP	POZITIVAN PP	NEGATIVAN PP	NEGATIVAN PP
POZITIVAN MIGRACIONI SALDO	NEGATIVAN MIGRACIONI SALDO	POZITIVAN MIGRACIONI SALDO	NEGATIVAN MIGRACIONI SALDO
Hadžići	Bosanska Krupa	Novo Sarajevo	Bosanski Petrovac
Ilidža	Bužim	Grad Bihać	Ključ
Ilijaš	Cazin		Sanski Most
Novi Grad	Velika Kladuša		Stari Grad
Vogošća			Trnovo
			Centar

Literatura Literature

1. Analiza promjena u strukturi stanovništva u Federaciji Bosne i Hercegovine (2002), Federalni zavod za programiranje rada, Sarajevo
2. **Bogadi S.K. (2008)**, Utjecaj migracije na demografski razvoj riječke aglomeracije, Hrvatski geografski glasnik 70/1 (2008.), Zagreb
3. Demografska statistika 2017., Statistički Bilten 269, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo 2018. godine
4. Demografska analiza kantona Sarajevo po općinama u periodu 2003-2012., (2012), Zavod za planiranje razvoja kantona Sarajevo
5. Demografska analiza kantona Sarajevo u Federaciji Bosne i Hercegovine u periodu 2013-2017. godine
6. **Emirhafizović, M., Zolić, H., 2017:** Dobna struktura i reprodukcija stanovništva Bosne i Hercegovine: Demografske i etničke promjene u Bosni i Hercegovini, Akademija nauka i umjetnosti BiH.
7. Procjena ukupnog broja stanovnika u Federaciji BiH, 2005 - 2017, stanje sredina godine, Federalni zavod za statistiku, Saopćenje broj 14.2.1., Sarajevo
8. Strategija razvoja Federacije BiH 2010-2020. godine, Federalni zavod za programiranje razvoja, Ekonomski institut Tuzla, 2010.
9. **Haurdić S., Haurdić B., (2017)**, Strategija razvoja obrazovanja Unsko-sanskog kantona, 10. Naučno-stručni skup sa međunarodnim učešćem "QUALITY 2017", Neum, B&H, 17. - 20 maj 2017. Statistički Godišnjak Federacije Bosne i Hercegovine 2008. godine, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2009.
10. **Klempić S.,** Utjecaj imigracije na strukture stanovništva Splita, *Institut za migracije i narodnosti, Zagreb*, Migracijske i etničke teme 20 (2004), 1: 79-110, Zagreb
11. **Pokos Nenad (2001)**, Međupopisna promjena broja stanovnika Republike Hrvatske 1991-2001. po gradovima i općinama, Hrvatski Geografski Glasnik 63 (2001), Zagreb
12. Statistički Godišnjak Federacije Bosne i Hercegovine 2009. godine, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2010.
13. Statistički Godišnjak Federacije Bosne i Hercegovine 2010. godine, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2011.
14. Statistički Godišnjak Federacije Bosne i Hercegovine 2011. godine, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2012.
15. Statistički Godišnjak Federacije Bosne i Hercegovine 2012. godine, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2013.

16. Statistički Godišnjak Federacije Bosne i Hercegovine 2013. godine, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2014.
17. Statistički Godišnjak Federacije Bosne i Hercegovine 2014. godine, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2015.
18. Statistički Godišnjak Federacije Bosne i Hercegovine 2015. godine, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2016.
19. Statistički Godišnjak Federacije Bosne i Hercegovine 2016. godine, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2017.
20. Statistički Godišnjak Federacije Bosne i Hercegovine 2017. godine, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2018.
21. Strategija razvoja obrazovanja i nauke kantona Sarajevo 2017-2022 godine, (2017), MONKS, Sarajevo
22. **Wertheimer-Baletić A. (2017)**, Demografski procesi u Hrvatskoj i u zapadnoeuropskim zemljama – razlike, sličnosti i specifičnosti, Rad Hrvat. akad. znan. i umjet. Razred za druš. znan. 52. Zagreb
23. **A. Wertheimer-Baletić: (2002)**, Dugoročni demografski procesi u Hrvatskoj u svjetlu popisa stanovništva 2001. Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 1, broj 1, 2003..
24. **Žunić, L. (2011)**: Društveno-geografske komponente kao faktor prostornog plana za Grad Sarajevo, Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo
25. **Žunić, L. (2012)**: Društveno-geografske determinante urbane jezgre Sarajeva kao osnova prostornog planiranja. Zbornik radova III kongresa geografa Bosne i Hercegovine. GDFBiH. Tuzla, 2012.

SUMMARY

COMPARISON OF DETERMINANTS OF TOTAL DYNAMICS OF POPULATION OF UNSKO-SANSKI AND CANTON SARAJEVO IN THE PERIOD BETWEEN 2008-2017

Amil Mehić

University of Sarajevo, Faculty of Mathematics and Science, Department for Geography, Zmaja od Bosne 33-35, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
amilmehic@hotmail.com

Samira Gabeljić

Université Rennes 2, UFR Sciences Sociales, Unité de recherche ESO-Rennes
Place du recteur Henri Le Moal, Rennes, France
sam.gabeljic@gmail.com

In this paper we tried to answer the above questions and point out the differences which appear between some municipalities in the Unsko-sanski Canton and Canton Sarajevo in basic aggregate demographic processes and component changes of demographic balance. The emphasis is on the direction and intensity of individual changes of determinants of the process of total depopulation, natural depopulation and structures of demographic balance with regard to the different relationships and beliefs of its individual natural and migration components.

According to the Federal Bureau of Statistics, in the last ten years, eight out of ten cantons in the Federation of Bosnia and Herzegovina recorded a decrease in the total population. In the same period, only the Posavski and Zapadnohercegovački Canton recorded an increase in the total number of inhabitants. The Sarajevo Canton has lost about 0.6% of the population or about 2700 settlers in the last ten years. In the same period, the Unsko-sanski Canton recorded a decrease of 6.1% in the total population.

During the war and war destruction, from 1992 to 1995, a considerable number of people were killed: 250,000 people were killed and around 20,000 were recorded as missing. More than 2 million people left their homes, or 55% of the pre-war domicile population of Bosnia and Herzegovina. Of this number, about 1.2 million people sought refugee protection in over 100 countries around the world, while around a million people are internally displaced within BiH.

Such circumstances have conditioned that the main features of contemporary demographic picture of Bosnia and Herzegovina become visible in reducing the total rate of natural increase, intensive aging of the population, constant emigration of the population in optimal working and reproductive age, increasing mortality rate due to the growing share of the elderly and depopulation. According to the vital-statistical parameters, the post-transition stage in the development of the population into which Bosnia and Herzegovina is infested has entered into a cluster of war circumstances and poor post-war economic situations.

The general assessment is that similar changes in the total number of inhabitants of the two observed cantons in the last ten-year period amounted to between 2 and 3% of the variability for both cantons. More specifically, such an amount of variability is of a negative

character when it comes to the rate of total population change, since both cantons in the same period are characterized by the features of total depopulation. Even 11 out of 17 municipalities recorded a decrease in the total population in the last ten-year period. The municipalities of Trnovo (48, 3%) and Centar (23%) are from the Sarajevo Canton and then the municipalities: Ključ (18.15%), Velika Kladuša (12.8%) and Bosanski Petrovac (12%). An increase in the total number of inhabitants is recorded in Sarajevo suburban municipalities: Vogosca (31.4%), Hadzici (9%), Ilijas (14.9%) and Ilidza (31.8%). The largest percentage of total population increase in the amount of about 1/3 is recorded by Vogosca and Ilidza, which are among the most favorable municipalities in the Federation of Bosnia and Herzegovina when it comes to the dynamics of population movement.

Natural population movements are related to the biological, natural factors and processes of the basic course of population development (Friganović, M. 1990). Therefore, its determinants are classified into two groups, and those who take part in this brief analysis will refer to the natality, mortality and natural increase. Analysis of the Unsko-Sanski and Canton Sarajevo found that these are cantons and municipalities with a very low level of birth rate and mortality with the exception of Bosanski Petrovac (18.2 ‰), Cazin (11.8 ‰), Center (11.7 ‰) and Novi Grad (11,1 ‰) that have medium or moderate mortality rates. As a result of low fertility rates and low to moderate mortality rates, 9 out of 17 municipalities recorded a negative rate of natural increase, which implies a greater number of deaths than those born in the same municipalities in the period 2008-2017. years.

In contrast to the very negative emigration processes in the Una-Sana Canton municipalities, the Sarajevo area is characterized by positive values when migration of the population is at stake, where most statistics indicate the process of immigration of the population to this canton. Namely, urbanized Sarajevo municipalities are distinguished by the negative migration balance or emigration process in two directions: towards the peripheral Sarajevo municipalities or to the developed countries of Western Europe. One should not forget that this is a nodal gravity center that attracts the population from the surrounding and other smaller towns in Bosnia and Herzegovina

Authors

Amil Mehić, Master of geographical sciences, PhD student at Faculty of Science, Department of Geography- Natural and Mathematical Sciences in Education - Geography in Education, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina.

Samira Gabeljić, Master of geographical sciences, graduated at the Faculty of Mathematics and Science, University of Sarajevo. Currently pursuing PhD in Geography at the University Rennes 2 in France. Member of lab Espaces et Societes. Currently works in the energy sector. Scientific area of research includes: Renewable energy resources, sustainability, environmental protection and climate change.